

Παιδικά παιχνίδια του Πόντου

Επιστήμες, Τέχνες & Πολιτισμός / Κοινωνιολογικά (κοινωνική πρόνοια & οικογενειακά θέματα)

Το παιχνίδι (παίγνα, η παίη, το παιξίον, τ' οίν), πηγή ανάσας για τα παιδιά, τρόπος κοινωνικοποίησης και εκμάθησης, στον Πόντο είχε πολύ μεγάλη σημασία γιατί περνούσε μέσα από την παράδοση. Παιχνίδια που μεταφέρονταν από γενιά σε γενιά και παίζονταν σε αλάνες ή στη θάλασσα, ήταν σημαντικά για τους Ποντίους, γιατί κουβαλούσαν την ιστορία και τη γλώσσα τους.

Από τις καταγραφές που κατά καιρούς έχουν γίνει, φαίνεται ότι τα ποντιόπουλα είχαν να επιλέξουν από έναν αστείρευτο κατάλογο παιχνιδιών, τα οποία διαμόρφωναν με βάση το φύλο και τον αριθμό των παικτών. Κάθε φορά που ξέκλεβαν λίγη ώρα από τις δουλειές, έπαιζαν στις ακροποταμιές, στις πλατείες, μέσα στα σπίτια, πάνω στα δώματα, στα λιβάδια και τα βοσκοτόπια, γενικά όπου έβρισκαν ευκαιρία. Έπαιζαν για δική τους ευχαρίστηση, αλλά και για να τους καμαρώνουν οι «σειρτζήδες» (φιλοθεάμονες).

Λεπτομερή περιγραφή ποντιακών παιχνιδιών έχουμε μεταξύ άλλων από τους Πόντιους συγγραφείς Παντελή Μελανοφρύδη, Ευστάθιο Αθανασιάδη και Μιλτιάδη Νυμφόπουλο.

Διαχωρισμός με βάση το φύλο

Όπως σε κάθε εποχή και περιοχή του πλανήτη, έτσι και στον Πόντο υπήρχαν κοριτσίστικα, αγορίστικα και μικτά παιχνίδια.

Κοριτσίστικα ήταν τα «λίντζα» (πεντόβολα), η «λαϊστέρα» (κούνια) και τα «σπιτίτζας» (κουμπάρες).

Τα αγόρια έπαιζαν κυρίως το «τιβόλ'» ή «γιασίρ'» ή «άψιμον» (σκλαβάκια), το «σπαντόπολον» ή «σαπάντασιν» (σφεντόνα τύπου Δαβίδ), τα «τάπαντζας» (ψευτοπίστολα) και το «αρόλ ρέτσκα» (κορόνα-γράμματα).

Κι όταν ήταν μικτές παρέες, εξαιρετικά δημοφιλή ήταν η «τσάλτικα» (τσιλίκι), τα «λακκούσκα» (λακκάκια με τόπι), το «καρνακότζ'» (κουτσό), η «κρυφτερίτσα» (κρυφτό), τα «χιονοκούστα» (χιονοπόλεμος) και η «χαζ'νά» (θησαυρός).

Μεγαλώνοντας, τα ποντιόπουλα, έδειχναν προτίμηση στα πνευματικά παιχνίδια που εξασκούσαν τη μνήμη και τη γλώσσα. Τα πλέον διαδεδομένα ήταν τα αινίγματα, οι γλωσσοδέτες, τα πνευματικά προβλήματα και το «τράδ'» (τρίλιζα).

Ο αριθμός των παικτών καθόριζε το παιχνίδι

Τα παιδιά στον Πόντο αγαπούσαν τα ομαδικά παιχνίδια, αν και υπήρχαν και πολλά δημοφιλή ατομικά. Μεγαλύτερο ενδιαφέρον είχαν τα ανταγωνιστικά ομαδικά, στα οποία συχνά τα παιδιά είχαν και συμπαραστάτες τους γονείς τους, να τα χειροκροτούν και να τα ενθαρρύνουν.

Ομαδικά και ανταγωνιστικά ήταν τα παιχνίδια «λίντζα» (πεντόβολα), «τζουρούτα» (γαϊδουροδρομίες), «σχοινάκι» και «ασίχ» (κότσια), ενώ φιλικά ήταν τα «κατακλάνα» (κυβιστήματα), «τσιντσίνταμαν» (γλίστρες) και το «μάμη, μάμη, δώσ' με άψιμον» (δώσε μου φωτίτσα).

Όταν η παρέα ήταν μικρή, μόλις δύο ατόμων, τα παιδιά έπαιζαν ζευγαρωτά παιχνίδια, όπως ήταν το «τσιφτ - τεκ» (μονά ζυγά), ο «αγέλαστον», η «τζουντζουβάνα» (τραμπάλα) και τα «κόγιας» (αράδες).

Τις στιγμές που τα παιδιά ήταν μόνα τους έπαιζαν «καράβισμα» (έβαζαν χάρτινες βαρκούλες στο νερό), «άλογον» (ανέβαιναν καβάλα σε καλάμι), ή «ρακάτκα» (σφεντόνα με τσατάλα).

Ιεροτελεστία το στήσιμο το παιχνιδιού

Στον Πόντο ακόμα και η προετοιμασία του παιχνιδιού ήταν παιχνίδι! Πρώτα από όλα έπρεπε να ληφθεί η κρίσιμη απόφαση: το είδος του παιχνιδιού που θα παιζόταν. Ο αριθμός και η ηλικία των παιδιών ήταν βασικοί παράγοντες για την επιλογή. Όμως καθοριστικό ρόλο έπαιζε η εποχή του χρόνου και το πόση ελεύθερη ώρα είχαν τα παιδιά - μέχρι π.χ. το μεσημεριανό ή μέχρι να νυχτώσει.

Κι αφού τα ποντιόπουλα έλυναν τα βασικά, έφτανε η δύσκολη ώρα της επιλογής της «μάνας», δηλαδή του αρχηγού ή των αρχηγών των ομάδων. Η «μάννα» επιλεγόταν ανάλογα με την ηλικία, τη σωματική δύναμη, την ικανότητα στο παιχνίδι και το πόσο δημοφιλής ήταν, πάντα μέσα από τα λαχνίσματα «γάλαν, ψωμίν», «άρκος, λύκος, μουχτερός...» «Άλφα Βήτα, κόψον πίταν...», «Αστούμ-παστούμ. . .» που είχαν στη διάθεσή τους τα παιδιά.

Στη συνέχεια ο κάθε αρχηγός διάλεγε τους παίκτες της ομάδας του, εκτός κι αν ήταν συγκροτημένη από πριν, π.χ. αγόρια εναντίον κοριτσιών, μικροί εναντίον

μεγάλων κτλ. Αυτή κι αν ήταν κρίσιμη στιγμή για τη μετέπειτα εξέλιξη του παιχνιδιού!

Οι αρχηγοί έπρεπε να επιλέξουν τους ικανότερους και να αποφύγουν τον ατζαμή, αυτόν που θα έκανε ζαβολιές, τον «τζουχούζ». Σε αυτή τη φάση οι ματιές, τα κρυφά νοήματα, έπαιρναν κι έδιναν. Εξάλλου όλοι είχαν τις προτιμήσεις τους. Εάν περίσσευε κάποιος παίκτης, έριχναν κλήρο ή τον παραχωρούσαν στην πιο αδύναμη ομάδα.

Τα παιδιά, όταν όλα είχαν τακτοποιηθεί, έτρεχαν να βρουν τα σύνεργα του παιχνιδιού. Τα υλικά ήταν πρόχειρα, παρμένα από τη φύση (ραβδιά, λίθινες πλάκες), ή από τα ζώα (π.χ. τόπια από μαλλί βοοειδών) ή νήματα, μαντίλια, σπάγκοι, λουριά, σκοινιά κτλ.

Πριν από την έναρξη του παιχνιδιού τα παιδιά έκαναν συμφωνίες για το είδος των ποινών των χαμένων, τα κέρδη εκείνων που έπαιζαν καλύτερα, τη διάρκειά του, πού θα είναι η έδρα της κάθε ομάδας και άρα ο χώρος ασυλίας των παικτών.

Τα κέρδη και οι ποινές των παιχνιδιών

Οι ποινές ήταν αρκετές. Οι πιο συνηθισμένες όμως ήταν το «κάλκεμαν» (μεταφορά των νικητών στην πλάτη ή την αγκαλιά), τα «λάχτας» (κλοτσιές), τα «μούστας» (γροθιές), τα «σιλάδας» (χαστούκια), το «λωρίαμαν» (μαστίγωμα με λουρί στα χέρια ή τα πισινά), η μίμηση φωνών ζώων κ.ά. Όσοι έπρεπε να αμειφθούν για τις επιδόσεις τους κέρδιζαν χρηματική αποζημίωση (στα τυχερά παιχνίδια με νομίσματα), ή τα «λουπία» ή «λούκια» (λαμπούκες).

Τις στιγμές που όλα διακυβεύονταν, επιτρεπόταν να χρησιμοποιηθούν ξόρκια για να μπερδευτεί ο αντίπαλος και να χάσει. Χαρακτηριστικό ήταν το «Πάναϊα, λάχ' κάεται» (Παναγιά μου, μακάρι να χάσει...).

Συχνά για να αποτρέψουν επιτυχημένες κινήσεις της αντίπαλης ομάδας αρκούσε να βρουν πασχαλίτσες (ποπαδίας), να τις αφήσουν ελεύθερες στην παλάμη τους και να τις παρακινήσουν να πετάξουν. Το ξόρκι που χρησιμοποιούσαν ήταν το «πόπαδια, πόπαδια, έβγαλ' τα φτερά σ' και πέτα... Θα λέγω τον ποπάν και κόφτ' τ' ωτία σ'...» δηλαδή «Πασχαλίτσα, πασχαλίτσα, βγάλε τα φτερά σου και πέταξε... Μην πω στον παπά και σου κόψει τ' αυτιά...».

Όταν κάποιος έχανε τη σειρά του ή έπρεπε να φύγει, τότε γινόταν ανασύσταση των ομάδων. Τα ποντιόπουλα μπορούσαν να πουν «Εγώ φεύω, έλα έμπα στον δονό μ'» (εγώ αποχωρώ, έλα έμπα στη θέση μου), κι έτσι έπαιρνε τη σκυτάλη ο επόμενος παίκτης. Κι αν έκαναν λάθος, έπρεπε να πουν το ταχύτερο δυνατό «τσόρτσοπ» (λάθος).

Οι ώρες ξενοιασιάς και παιχνιδιού δεν θα μπορούσαν παρά να τελειώνουν με τον ίδιο όμορφο τρόπο. Καθώς τα παιδιά αποχωρούσαν για το σπίτι τους, φώναζαν ρυθμικά και πολλές φορές: «κάθα εις σ' οσπίτ'ν ατ' κι ο λύκον σο τρυπίν ατ'», δηλαδή «καθένας στο σπίτι του κι ο λύκος στην τρύπα του». Μάλλον το έλεγαν από φόβο, γιατί ήξεραν πως ήταν η ώρα εξόδου του λύκου από τη φωλιά του.

Πηγή: pontos-news.gr